

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.23>

WSPÓŁPRACA MIĘDZY UKRAINĄ A UNIĄ EUROPEJSKĄ W ZAKRESIE DECENTRALIZACJI WŁADZY

Anastasiia Mishchenko

aspirantka Katedry Nauk Politycznych Wydziału Socjologii i Zarządzania

Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego (Zaporoże, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-3394-3841

natuttifrutti2101@gmail.com

Adnotacja. Artykuł koncentruje się na realizacji współpracy między Ukrainą a Unią Europejską w kwestii decentralizacji. Szczególną uwagę zwrócono na kilka elementów współpracy, a mianowicie: edukacyjny, finansowy (dotacje) i prawny. Niektóre przykłady zostały wykorzystane do zademonstrowania, w jaki sposób odbywa się współpraca. W niniejszym artykule omówiono komponent edukacyjny w ramach współpracy Ukrainy z OECD. Odnosi się to do realizacji projektów edukacyjnych mających na celu dzielenie się europejskim doświadczeniem w zakresie decentralizacji i rozwoju regionalnego, generowanie dalszych trajektorii rozwoju na podstawie istniejących możliwości oraz nauczanie skutecznego zarządzania lokalnego. Jeśli chodzi o finansowy wektor współpracy, jest on przedstawiony w formie praktycznej współpracy Ukrainy ze wspólnym projektem UE/UNDP “Community-Based Approach to Local Development” oraz programem U-LEAD with Europe. Aspekt prawny jest rozpatrywany na przykładzie propozycji i zaleceń UE dotyczących dalszego rozwoju samorządu lokalnego w Ukrainie.

Słowa kluczowe: decentralizacja, integracja europejska, komunikacja strategiczna, Unia Europejska, wojna, wsparcie międzynarodowe.

COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION IN THE ISSUE OF DECENTRALIZATION OF POWER

Anastasiia Mishchenko

Postgraduate Student at the Department of Political Science

Social Sciences and Public Administration Faculty

Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-3394-3841

natuttifrutti2101@gmail.com

Abstract. The article focuses on the implementation of cooperation between Ukraine and the European Union in the decentralization issue. Special attention is given to several components of cooperation, namely: educational, financial (grant-based), and legal. Selected examples show how the cooperation takes place. In this article, the educational component is highlighted within the framework of Ukraine's cooperation with the OECD. It refers to the implementation of educational projects, the purpose of which is to share the European experience of decentralization and development of regions, to generate further development trajectories based on available opportunities and to teach effective local self-government. Regarding the financial vector of cooperation, it is represented by practical collaboration between Ukraine and the joint EU/UNDP project “Community-Based Local Development” as well as the program “U-LEAD with Europe”. The legal direction is considered on the example of providing proposals and recommendations of the EU regarding the further development of local self-government in Ukraine.

Key words: decentralization, European integration, strategic communication, European Union, war, international support.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПИТАННІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Анастасія Міщенко

аспірантка кафедри політології факультету соціології та управління

Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-3394-3841

natuttifrutti2101@gmail.com

Анотація. У статті зосереджена увага на реалізації співпраці України та Європейського Союзу в питанні децентралізації. Особливо приділено увагу декільком компонентам співпраці, а саме: освітньому, фінансовому (грантовому) та правовому. На окремих прикладах продемонстровано, як саме відбувається співпраця. У даній статті освітній компонент висвітлено в межах співпраці України з ОЕСР. Мається на увазі реалізація освітніх про-

ектів, мета яких – поділитися європейським досвідом децентралізації та розвитку регіонів, згенерувати на основі наявних можливостей подальші траєкторії розвитку та навчити ефективному місцевому самоврядуванню. Стосовно фінансового вектору співпраці, то він представлений у вигляді практичної співпраці України зі спільним проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», а також програмою «U-LEAD з Європою». Правовий напрям розглянуто на прикладі надання пропозицій та рекомендацій ЄС щодо подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: децентралізація, євроінтеграція, стратегічна комунікація, Європейський Союз, війна, міжнародна підтримка.

Вступ. Розвиток ідеї децентралізації та становлення її як ключової реформи на шляху вступу до Європейського Союзу сприяли налагодженню співпраці між Україною та ЄС. Оскільки реформа децентралізації вже активно діє в більшості країнах Європи, продемонструвавши свою ефективність та демократичність, то саме вона стала однією із засадничих умов майбутнього потенційного вступу України до ЄС. Наявний досвід у становленні та розвитку децентралізації формує засади для налагодження співпраці між ЄС та Україною. Україна – перспективна країна, але вона тривалий час перебувала під політичним, геополітичним та військовим впливом країни агресора – РФ, тому що для неї Україна слугувала сировинною колонією та військовою базою. Відповідно до таких умов і з врахуванням активної діяльності проросійської державної верхівки, Україна не змогла за часи незалежності сформувати самостійну сильну базу для комплексного впровадження децентралізації. І тому потребує допомоги, котра реалізується завдяки комплексній співпраці України та ЄС.

Основна частина. Вхідження України в європейський простір є одним з основних завдань державного розвитку. Для того, щоб процес євроінтеграції відбувався швидко та ефективно, необхідно відповідати основним засадам функціонування європейського простору. Одним із таких кроків стало впровадження реформи децентралізації. Процес децентралізації, який в країнах Європи та Європейського Союзу вже впроваджується не одне десятиріччя, продемонстрував свою ефективність. Тому саме реформа децентралізації, сутність якої полягає у перерозподілі владних функцій на всіх рівнях влади, стала однією із засад подальшого євроінтеграційного шляху України. Впровадження реформи децентралізації в Україні було схвалено як Європейським Союзом, так і Європейською комісією «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Європа певною мірою стала наставником у проведенні децентралізації в Україні. Реформа децентралізації в Україні триває вже 9 років і, незважаючи на активні бойові дії на Донбасі та початок повномасштабної війни в лютому 2022 року, продовжує вважатися найбільш ефективною у порівнянні з іншими реформами. Вважаємо, що одним із факторів успішності реформи є саме налагоджена співпраця України та Європейського Союзу в питаннях децентралізації. Основними векторами співпраці є: освітня складова, фінансування, правова підтримка та ін. Для того, щоб більш детально осягнути особливості співпраці України та Європейського Союзу в контексті децентралізації, доцільним є розгляд зазначених векторів кожного окремо.

Освітня складова, на нашу думку, є найбільш всеохоплюючою, тому що до неї можна віднести інформаційні проекти, стажування, обмін досвідом. Окрім цього, освітня складова має універсальний характер, так як може бути об'єднана з економічним, правовим та політичними векторами децентралізованого розвитку країни. Одним із таких векторів вже тривалий час є реалізація спільного проекту Європейського Союзу (ЄС) і Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з підтримки децентралізації та посилення регіонального розвитку в Україні, який реалізується в різних форматах. Освітній вектор співробітництва базується саме на засадах розвитку державних органів усіх рівнів управління з врахуванням необхідності децентралізованого керівництва. Одним із заходів освітнього спрямування був семінар «Підтримка децентралізації в Україні: вдосконалення державного інвестування на всіх рівнях врядування», який було проведено 22 червня 2017 року. Даний семінар мав комплексний характер. По-перше, це розкриття особливостей розробки структури бюджету відповідно до цілей децентралізації. По-друге, розкриття шляхів зміцнення фінансової спроможності задля державних інвестицій. Також увага була зорієнтована на координацію державних інвестицій на всіх рівнях державного управління та напрямку інвестування в місцеву інфраструктуру в контексті децентралізації (Звіт про роботу семінару, 2017). Отже, бачимо, що, відповідно до економічної спеціалізації ОЕСР, акцент робиться саме на розвитку фінансово-економічного потенціалу за рахунок тих можливостей, які відкриваються завдяки децентралізації. Європейські експерти, котрі мають вже не один рік практичного досвіду впровадження децентралізації, розповідають про її можливості. Окрім цього, виступи були доповнені аналітичними матеріалами щодо українського досвіду, подібного до європейського. На основі порівняння існуючих можливостей та ризиків такі семінари, вважаємо, мають вагому користь для представників місцевого та регіонального самоврядування України. Саме подібного роду освітня комунікація, яка заснована на основі співпраці України і Європейського Союзу та інших європейських організацій (котрі спеціалізуються на питаннях децентралізації), допомагає українській реформі децентралізації бути ефективною та дієвою.

Через декілька років даний проект був продовжений у вигляді заходу «Підтримка децентралізації в Україні у 2021–22», але вже в іншому форматі. Даний проект функціонував протягом 18 місяців, починаючи з березня 2021 року до вересня 2022 року. Варто зазначити, що ОЕСР, починаючи ще з 2013–2014 рр., надала Україні низку рекомендацій щодо впровадження реформи децентралізації, у тому числі вказала на необхідність створення об'єднаних муніципалітетів (Об'єднаних територіальних громад – ОТГ) та збільшенні повноважень органів місцевого самоврядування для того, щоб вони могли надавати більше послуг. Щодо спільного проекту ОЕСР та ЄС, то основними векторами його діяльності були децентралізація

та регіональний розвиток. Метою даного проєкту було навчання представників влади розпізнаванню факторів ідентифікації успіху, які в результаті можуть призвести до ефективної децентралізації на рівні ОТГ. Це відбувалося завдяки застосуванню базових показників для покращення інвестиційного клімату громади. Відповідно до мети можемо визначити, що завданнями даного колективного проєкту були: 1) покращення соціально-економічного та місцевого розвитку; 2) пришвидшення укорінення реформи на місцях; 3) підтримка розподілу повноважень та відповідальності між виконавчими рівнями влади; 4) розробка більш ефективного механізму координації між органами центральної влади та органами місцевого самоврядування; 5) надання загальної оцінки ефективності регіонального розвитку та фінансового інвестування в розвиток децентралізації в Україні. Були задекларовані основні напрямки діяльності проєкту: 1) оцінка результатів децентралізації та об'єднання громад в Україні та 2) підтримка регіонального розвитку в Україні. Виходячи з даних положень сумісного проєкту, можемо зазначити, що мета європейських представників полягала у підсиленні позицій децентралізації та регіонального розвитку на основі вже існуючих можливостей та перспектив (ЄС та ОЕСР розпочинають новий проєкт з підтримки децентралізації, 2021; Проєкт ОЕСР: Підтримка децентралізації в Україні у 2021-22,2021). Як бачимо, акцент робиться не лише суто на процесах децентралізації, а й на дослідженні регіонального розвитку. Саме сполучення даних компонентів в перспективі може призвести до виходу України на більш якісний розвиток, що сприятиме пришвидшенню євроінтеграції.

Окрім важливого значення освітньої складової, найбільш вагому роль, на нашу думку, виконує сфера фінансування співпраці ЄС та України. Так, наприклад, важливу роль в ефективності реформи децентралізації відіграє реалізація інфраструктурних проєктів, котрі в більшості своїй реалізуються саме за кошти, надані організаціями ЄС. Тут простежуються певні взаємозв'язки, адже для більшості українського населення європейський рівень розвитку асоціюється саме із сучасною інфраструктурою та можливостями, які вона може надати. Але мало хто зосереджує увагу на тому факті, що саме утворення децентралізованих громад дозволило впроваджувати інфраструктурні зміни відповідно до потреб суспільства. Таким чином, бачимо, що саме впровадження децентралізації є вагомим елементом європейського шляху розвитку. У контексті вектору фінансування варто розглянути досвід та практики співпраці України з ЄС. Найбільш поширеними є проєкт Європейський Союз/Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» та програма «U-LEAD з Європою». Розглянемо більш детально, як вони допомагають покращувати децентралізацію в Україні.

Основними завданнями програми «U-LEAD з Європою» є покращення надання адміністративних послуг та поширення роботи ЦНАПів (Центр надання адміністративних послуг), а також допомога громадам у написанні грантів. Стосовно роботи ЦНАПів, зауважимо, що основні завдання програми «U-LEAD з Європою» передбачали: 1) підтримку у створенні та модернізації ЦНАПів; 2) розробку і запуск IT-систем «Трембіта» та «Вулик» для ефективного надання різного роду адміністративних послуг (Покращення якості надання адміністративних послуг для населення Програми «U-LEAD з Європою», 2021). Так, наприклад, 21 травня 2017 року у місті Бердичів було відкрито модернізований ЦНАП, який було оновлено за підтримки Програми ЄС «U-LEAD з Європою». Як результат – ЦНАП надає 213 послуг майже 75 тисячам мешканців громади. Саме ефективне партнерство громади та «U-LEAD з Європою» дозволило відкрити сучасний ЦНАП, який, окрім можливості надавати послуги, має комфортне приміщення та автоматизовану систему надання послуг «Вулик». Окрім цього в рамках партнерства всі співробітники ЦНАПу пройшли навчання за 5-модульною системою щодо особливостей надання адміністративних послуг, роботи з клієнтами, ділової етики, гендерних питань (У Бердичеві відкрили модернізований ЦНАП, 2021). Відповідно до даного досвіду можемо зазначити, що саме відкриття таких сучасних ЦНАПів дозволяє впевнено говорити, що реформа децентралізації сприяла покращенню можливості отримання сучасних послуг в короткі терміни, коли можна отримати необхідну довіку в своєму населеному пункті, без необхідності їхати в районний центр та чекати в черзі певний час. Подібний досвід співпраці України з ЄС демонструє на практиці якісні зміни та трансформації, відповідні до євроінтеграційних процесів. Дана програма активно функціонує і на сьогоднішній день. Особливо актуальною є підтримка у написанні грантів, котрі націлені на вирішення проблем, які з'явилися у зв'язку з початком повномасштабної війни в Україні. Так, наприклад, Косівська міська ОТГ Івано-Франківської області з початком повномасштабної війни у 2022 році стикнулася з проблемою розселення внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Перші місяці війни керівництво громади активно розселяло людей в школах, але з початком нового навчального року питання ускладнилося, тому що треба було розпочинати навчальний процес та продовжувати допомагати ВПО. Керівництво громади знало про наявність одного приміщення, яке було повністю непридатним для життя. Тож ОТГ звернулася за допомогою до Програми «U-LEAD з Європою». У результаті програма допомогла написати грантовий проєкт та виграти його. У найближчій перспективі дане приміщення буде відремонтовано та надасть можливість комфортного проживання до 40 переселенців (Виграти грант. Історії успіху громад Заходу України, 2022). На основі такого досвіду можемо констатувати, що саме чітке розуміння необхідності та потреб громад і комплексна допомога, яка надається європейськими організаціями, котрі діють від імені ЄС, дозволяють українським громадам в максимально короткі терміни вирішувати проблеми, тим самим покращуючи умови життя людей. Особливої ваги це набуло саме з початком повномасштабної війни, яка поставила остаточною крапку у вірності європейському шляху розвитку.

Стосовно прикладів співпраці з проєктом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток орієнтований за громаду», то гарним прикладом є допомога у розвитку кооперативного руху, який виступає одним із інструментів підвищення зайнятості сільського населення завдяки розвитку малого підприємництва на селі. Яскравим свідченням цього є досвід Саранчуківської ОТГ на Тернопільщині, де в селі Котів СОК «Кринички» за допомогою коштів Проєкту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» змогли придбати необхідне обладнання для початку роботи кооперативу. Даний приклад демонструє, що поєднання громадської ініціативи та розуміння того факту, що наявність підприємства в громаді створює не лише можливість для працевлаштування, а також наповнює бюджет громади, у підсумку сприяють її стабільному розвитку (Кооперативний рух або Як села заробляти можуть, 2018).

Шлях до Європи починається з комфортних умов проживання в маленькому селі. Так, наприклад, Новопокровська об'єднана територіальна громада, що на Луганщині, за участі місцевої громадської організації «Осинівська», Новопокровської селищної ради та Проєкту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» розробили та впровадили проєкт, сутність якого полягає у впровадженні вуличного освітлення в селі Осинове за інноваційними технологіями. Як бачимо, проєкти ЄС допомагають не лише у матеріальному розвитку громад, а також сприяють їхньому сталому розвитку (Новопокровська об'єднана територіальна громада впроваджує проєкти розвитку та залучає міжнародну технічну допомогу, 2016).

У контексті фінансової співпраці України та ЄС зазначимо, що особливою актуальністю даний вектор набуває в сучасних умовах війни та з врахуванням перспектив повоєнної відбудови країни. Так, у жовтні минулого року Україна разом з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та ПРООН підписали Грантову угоду щодо підтримки програми «Енергоефективність громадських будівель в Україні». Відповідно до даної угоди з Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (Фонд Е5Р) буде спрямовано 2 млн євро для відновлення низки закладів охорони здоров'я, які постраждали внаслідок військової агресії рф. Як зазначив міністр розвитку громад та територій України О. Чернишов, «впровадження європейських практик щодо політики енергоефективності є одним із ключових пріоритетів України». Так як Україна на межі 2022–2023 рр. пережила енергетичну кризу, суспільство чітко усвідомило необхідність енергоефективності (Україна отримає 2 млн доларів грантових коштів у межах програми, 2022). Вважаємо, що саме енергетична сфера стане однією з пріоритетних сфер розвитку громад. Тому що європейський досвід демонструє, як приділяється багато уваги саме розвитку альтернативної енергетики (вітрова, сонячна). Аналіз кліматичної карти України дає підстави стверджувати, що в Україні є необхідні ресурси для розвитку даного сектору енергетики. Звісно, в Україні є досвід функціонування вітрових станцій, але, на жаль, певна їх частина постраждала через військове вторгнення та тимчасову окупацію рф. Але, окрім великих альтернативних енергетичних станцій, кожна громада може мати власні енергетичні споруди для самозабезпечення електроенергією, особливо це стосується бюджетних соціальних структур (школи, дитячі садочки, лікарні).

Грантова діяльність продовжується і на сьогодні, тому що питання повоєнної відбудови стоїть на порядку денному для більшості громад, які постраждали від агресії рф. Сьогодні відбувається активне співробітництво України з низкою партнерів не лише з ЄС, а й з Європейським інвестиційним банком, який теж є установою ЄС, а також окремо з урядами Великої Британії, Данії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швеції, Швейцарії та ін. Пріоритетними напрямками в рамках повоєнного відновлення є: 1) економічне відновлення та розвиток інфраструктури; 2) місцеве врядування та реформа з децентралізації влади; 3) громадська безпека та соціальна згуртованість. Вважаємо, що даною можливістю повинні користуватися ті громади, які зазнали тимчасової окупації (Конкурс грантів для надання підтримки громадам, вразливим групам населення та особам, що потребують допомоги в Україні, 2022). Також можна порекомендувати ОМС тих громад, які знаходяться зараз під тимчасовою окупацією, починати розробляти та просувати свої проєкти з відновлення громад. Це стосується як соціальної сфери (відновлення житла, шкіл, лікарень, тощо), так і промислової сфери. Це обумовлено тим фактом, що після навали мародерської армії рф більшість підприємств якщо і не будуть пошкоджені в результаті обстрілів, то залишаться без обладнання, яке забезпечувало їх діяльність.

Щодо правового вектору співпраці України та ЄС зазначимо, що у минулому році ЄС надав рекомендації та висновки Україні щодо плану відновлення в частині місцевого самоврядування. Відповідно до коментаря народного депутата України В. Безгіна, загалом документ є так само позитивним, як і відповідний висновок Ради Європи. До основних пропозицій та зауважень можна віднести: 1) наявність чіткого розмежування владних повноважень та компетенцій між центральною та місцевою владами на рівні законодавства; 2) збереження та зміцнення фінансової децентралізації; 3) побоювання з приводу плану відновлення щодо точкового перегляду адміністративно-територіального устрою (АТУ) за наслідками збройної агресії рф відповідно до АТУ України від 2020; 4) наявність конституційної основи децентралізації (Європейський Союз надав висновки та рекомендації щодо плану відновлення України в частині місцевого самоврядування, 2022). Якщо виходити з коментарів, які надавав В. Безгін відповідно до вказаних рекомендацій, то можемо зробити висновок, що Україна в принципі продовжує діяти в межах розвитку децентралізації, започаткованої ще в 2014 році, а держава сприяє становленню сильних громад та місцевого самоврядування. Наявність таких рекомендацій та пропозицій може демонструвати той факт, що українська реформа децентралізації розвивається вірним шляхом. Вважаємо, що впевненим кроком для розвитку децентралізації є саме функціонування реформи вже на конституційних засадах. Так, у колі експертів виникають суперечки щодо

необхідності даної законодавчої формальності. Але вважаємо, якщо децентралізований розвиток України – це перспектива на десятиріччя, то вона повинна бути зафіксована в Основному документі країни для того, щоб уникнути можливих нарікань з боку критиків реформи.

Висновки. На основі розглянутого можемо зазначити, що співпраця України та Європейського Союзу в питанні децентралізації має комплексний характер. Це обумовлено тим фактом, що Україна забезпечена підтримкою впровадження реформи децентралізації по кожному вектору. Звісно, дана співпраця ґрунтується на політичних засадах розвитку євроінтеграційних процесів та поширенні ідеї ефективності децентралізації як ідеї державного управління. Основними напрямками співпраці є освітній, фінансовий та правовий. У своєму практичному застосуванні дані напрямки перетинаються та формують загальний образ комплексної співпраці України з ЄС. Варто звернути увагу на тому, що, окрім ЄС, у співпраці активно беруть участь й інші міжнародні організації, так як ООН, ОЕСР та інші організації, які підпорядковуються ЄС. Саме наявність комплексної співпраці, вважаємо, надає можливість розцінювати реформу децентралізації як одну з найбільш ефективних реформ України за часи Незалежності. Вважаємо, що такий комплексний підхід Європи до побудови в Україні децентралізованої держави демонструє впевненість в ефективності децентралізації та здатності перевести Україну на новий, більш якісний рівень розвитку. Звісно, реформа децентралізації в Україні є суто українським явищем і має недоліки, характерні саме для української політичної системи. Але каркас її розвитку, вважаємо, побудований саме завдяки активній співпраці України з ЄС.

Список використаних джерел:

1. Виграти грант. Історії успіху громад Заходу України. URL: <https://u-lead.org.ua/story/9> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Європейський Союз надав висновки та рекомендації щодо плану відновлення України в частині місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15582> (дата звернення: 15.05.2023).
3. ЄС та ОЕСР розпочинають новий проєкт з підтримки децентралізації та посилення регіонального розвитку в Україні. URL: [https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/ес-та-оеср-розпочинають-новий-проєкт-з-підтримки-децен тралізації-та-посилення_uk](https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/ес-та-оеср-розпочинають-новий-проєкт-з-підтримки-децен-тралізації-та-посилення_uk) (дата звернення: 15.05.2023).
4. Звіт про роботу семінару. Підтримка децентралізації в Україні: вдосконалення державного інвестування на всіх рівнях врядування. URL: <https://www.oecd.org/regional/regionaldevelopment/Ukraine-Decentralisation-Proceedings-Lviv-UKR.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).
5. Конкурс грантів для надання підтримки громадам, вразливим групам населення та особам, що потребують допомоги в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14656> (дата звернення: 15.05.2023).
6. Кооперативний рух або Як села заробляти можуть. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9272> (дата звернення: 15.05.2023).
7. Новопсковська об'єднана територіальна громада впроваджує проєкти розвитку та залучає міжнародну технічну допомогу. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/2300> (дата звернення: 15.05.2023).
8. Покращення якості надання адміністративних послуг для населення Програми «U-LEAD з Європою». URL: <https://decentralization.gov.ua/cnarp/prohrama-u-lead-z-yevropoiu-f> (дата звернення: 15.05.2023).
9. Проєкт ОЕСР: Підтримка децентралізації в Україні у 2021–22. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/oecdprojectsupportingdecentralisationinukraine2021-2022.htm> (дата звернення: 15.05.2023).
10. У Бердичеві відкрили модернізований ЦНАП. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13568> (дата звернення: 15.05.2023).
11. Україна отримує 2 млн доларів грантових коштів у межах програми «Енергоефективність громадських будівель в Україні», – Олексій Чернишов. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15670> (дата звернення: 15.05.2023).

References:

1. Vyhraty hrant. Istorii uspikhu hromad Zakhodu Ukrainy. [Win a grant. Success stories of communities in Western Ukraine]. URL: <https://u-lead.org.ua/story/9> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
2. Yevropeyskyi Soiuz nadav vysnovky ta rekomendatsii shchodo planu vidnovlennia Ukrainy v chastyni mistsevoho samovriadyvannia. [The European Union has provided conclusions and recommendations regarding the plan for Ukraine's recovery in the area of local self-governance]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15582> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
3. YES ta OESR rozpochynaiut novyi proiekt z pidtrymky detsentralizatsii ta posylennia rehionalnoho rozvytku v Ukraini. [The EU and OECD are launching a new project to support decentralization and enhance regional development in Ukraine]. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/ес-та-оеср-розпочинають-новий-проєкт-з-підтримки-децентралізації-та-посилення_uk (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
4. Zvit pro robotu seminaru. Pidtrymka detsentralizatsiyi v Ukrayini: vdoskonalennia derzhavnoho investuvannia na vsikh rivniakh vriadyvannia. [Report on the work of the seminar. Supporting decentralization in Ukraine: improving public investment at all levels of government]. URL: <https://www.oecd.org/regional/regionaldevelopment/Ukraine-Decentralisation-Proceedings-Lviv-UKR.pdf> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
5. Konkurs hrantiv dlia nadannia pidtrymky hromadam, vrazlyvym hrupam naseleennia ta osobam, shcho potrebuiut dopomohy v Ukraini. [Grant competition to provide support to communities, vulnerable population groups, and individuals in need of assistance in Ukraine]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14656> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
6. Kooperatyvnyi rukh abo Yak sela zaroblyaty mozhut. [Cooperative movement or How villages can earn]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9272> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]

7. Novopskovska obiednana terytorialna hromada vprovadzhuie proekty rozvytku ta zaluchaie mizhnarodnu tekhnichnu dopomohu.[Novopskovska united territorial community implements development projects and attracts international technical assistance]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/2300> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
8. Pokrashchennia yakosti nadannia administratyvnykh posluh dlia naseleння Prohramy «U-LEAD z Yevropoiu». [Improving the quality of administrative services for the population under the «U-LEAD with Europe» Program]. URL: <https://decentralization.gov.ua/cnap/prohrama-u-lead-z-yevropoiu-f> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
9. Proiekt OESR: Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini u 2021–22. [OECD Project: Supporting decentralization in Ukraine in 2021–22]. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/oecdprojectssupportingdecentralisationinukraine2021-2022.htm> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
10. U Berdychevi vidkryly modernizovanyi TsNAP. [A modernized CSC opened in Berdychiv]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13568> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]
11. Ukraina otrymaie 2 mln dolariv hrantovykh koshtiv u mezhakh prohramy «Enerhoefektyvnist' hromadskykh budivel' v Ukraini», - Oleksiy Chernyshov. [Ukraine will receive \$2 million in grant funding under the program «Energy Efficiency of Public Buildings in Ukraine,» – Oleksiy Chernyshov]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15670> (last accessed: 15.05.2022). [in Ukrainian]